

Горбань Т.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВСЕУКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК В УМОВАХ РАДЯНІЗАЦІЇ (1921–1928 РР.)

У статті в межах визначених хронологічних рамок розглядається процес радянзації української академічної науки. Розкриваються сутність, складники, форми реалізації та наслідки радянзації Всеукраїнської академії наук, які проявилися впродовж досліджуваного періоду. Аналізується співвідношення понять «радянізація» і «одержавлення» стосовно ВУАН, взаємозв'язок між державним статусом Академії та самоврядністю як основоположним принципом академічної діяльності. Значна увага приділяється розгляду статуту ВУАН 1921 р., особливостей його застосування у внутрішньоакадемічному житті, збереженню автономних засад у роботі Академії протягом окресленого періоду. Простежуються процеси протистояння між ВУАН і партійно-державними органами, активізації втручання останніх у діяльність академічних структур і посилення ідеологізації академічної науки. Розкриття теми дослідження здійснюється на основі залучення низки репрезентативних, передусім документальних, джерел. Під час виконання дослідження насамперед застосовувався такий основоположний принцип історичного пізнання, як неупередженість під час аналізу подій, процесів і явищ. Сформульовано узагальнювальні висновки: процес радянзації української академічної науки в літературі пострадянського періоду здебільшого трактується в односторонньо-селективному плані, тоді як незаангажована оцінка має бути амбівалентною; у межах визначеного хронологічного відрізка намагання влади політизувати діяльність ВУАН ще не набуло бажаного для неї результату; в організації внутрішньоакадемічного життя принцип самоврядності в багатьох питаннях залишався дієвим до 1928 р.; за певних позитивних моментів, зумовлених насамперед процесом українізації, підтримкою академічної науки з боку влади, зворотною стороною радянзації під кінець зазначеного періоду стає цілком очевидний перехід від ідеологічного тиску до політично-репресивних методів керівництва академічною наукою.

Ключові слова: Академія, одержавлення, політизація, радянізація, самоврядність, статут.

Постановка проблеми. У сучасній українській соціогуманітаристиці дослідження процесів радянзації, що відбувалися в тій чи іншій сфері суспільного буття, залишається такою ділянкою наукової роботи, яка вимагає від дослідника особливо ретельного дотримання принципу наукової незаангажованості. Водночас автори праць відповідного тематичного спрямування нерідко вдаються до односторонньо-селективного підбору фактів, що суперечить принципу об'єктивності в процесі наукового пізнання, а то й розглядають події минулого через призму емоційно забарвленого ставлення до них. Немало апріорних, поза історичними фактами, схем вибудовується і стосовно історії Всеукраїнської академії наук, тоді як потрібно усвідомлювати, що вона не підлягає однозначній оцінці, надто ж якщо йдеться про період українського національного відродження, коли до певної міри ще продовжувала діяти інерція позитивних процесів, започаткованих визволь-

ними змаганнями 1917–1921 років. Тож об'єктивне висвітлення заявленої теми можливе лише за умови залучення широкого кола різноманітних джерел, передусім документальних, та застосування принципу неупередженого історичного пізнання, який і покладений в основу дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія Академії наук України, зокрема перше десятиліття її існування, викликає незмінний інтерес вітчизняних науковців. За роки незалежності завдяки дослідникам-популяризаторам архівної спадщини побачили світ численні збірники документів і матеріалів, енциклопедично-довідникові видання, джерела особового походження (наприклад, Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали. Київ, 1998; Історична наука у Національній академії наук України в особах : енциклопедичний довідник. Київ, 2019; Василенко М.П. Спогади. Щоденники. Листування. Київ, 2008 тощо), які висвіт-

люють історію становлення та перші роки діяльності Академії. Саме на це коло джерел спиралася авторка під час написання пропонованої статті.

Зазначимо, що різні аспекти окресленої проблеми розглядалися у працях таких науковців, як С. Кіржаєв, С. Кульчицький, В. Кучмаренко, О. Онищенко, Ю. Павленко, О. Рєєнт, О. Рубльов, П. Сохань, Ю. Храмов, Л. Яременко, О. Ясь та інші. Однак потрібно зауважити, що навіть попри існування значної кількості досліджень із названої проблематики вона не втратила актуальність, про що вже було сказано вище, і ті особливості процесу радянської ВУАН, які простежувалися у вказаний хронологічний період, можуть бути предметом поглибленого наукового інтересу.

Постановка завдання. Автор ставить перед собою завдання розкрити суть і складники радянської української академічної науки, форми її реалізації та наслідки, які проявилися впродовж досліджуваного періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. У популярно-публіцистичній літературі пострадянського періоду, а нерідко й у наукових дослідженнях поняття «радянська» ототожнюється передусім з одержавленням. Стосовно головної академічної установи України таке порівняння видається некоректним. Адже концепція створення і діяльності Української академії наук від самого початку передбачала її державний статус. Фундатори УАН (М. Василенко, В. Вернадський та інші) бачили її найвищою науковою державною установою в Україні, що перебуває в безпосередньому підпорядкуванні влади, і як загальнонаціональний науковий центр має об'єднувати державні наукові установи. Передусім, наголошував міністр освіти та мистецтв в уряді П. Скоропадського М. Василенко на першому засіданні Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української академії наук 9 липня 1918 р., концептуально потрібно спиратися на те, що створення Академії – це справа державної ваги, яка не під силу громадському товариству. Участь держави в цій справі, зазначав він, зробить можливим здійснення задуму щодо створення в Києві Академії наук, швидко і найбільш повно поставить її існування на твердий ґрунт для того, щоб Академія могла зосередити навколо себе наукові сили, які передусім мають зайнятися розв'язанням важливих для держави завдань [13, с. 3]. Ухвалений у листопаді 1918 р. статут УАН своїм першим параграфом однозначно проголошував: «Українська академія наук у Києві є найвища наукова державна установа на Україні, що перебуває в безпосередньому віданні верховної влади» [15, с. 167].

Водночас як на момент її заснування, так і надалі визнання державного статусу Академії не означало, на переконання її фундаторів, відмови від основоположного принципу академічного життя – самоврядності. Принципово значимі концептуальні положення щодо заснування й діяльності УАН, забезпечення принципу її самоврядності зокрема знайшли відображення в статуті, розробленому названою Комісією. Зокрема, там зазначалося, що «внутрішній розпорядок свого життя Академія встановлює сама» і «Академія користується всіма правами юридичної особи» [15, с. 170]. Тобто засновники УАН прагнули утвердити її автономію в межах, які мали б забезпечити демократичні засади в організації її внутрішнього життя, а головне – допомогли б уникнути політизації науки. Самоврядність академічного життя, на їхнє переконання, була одним із основоположних принципів, на яких мала вибудовуватися і діяти Академія наук. «... Ні в чому не порушувати основні риси будови всіх Академій наук, які стоять на рівні сучасних вимог: їхнього суворо наукового характеру, вільного від будь-яких впливів на наукову працю. Жаднісінькі міркування національного, політичного або релігійного характеру не можуть і не мають обмежувати вільність і повноту наукового дослідження. Академія наук перш за все є наукова установа. Шукання правди, бажання без усяких перепон заглибитися в неї – ото головне її завдання», – наголошував М. Василенко [12, с. 152–153]. Тож і під час формування першого складу дійсних членів УАН він дотримувався принципу: значущими є науковий досвід та організаторські здібності претендента, незалежно від його політичної орієнтації. Та вкотре наголошував, що лише така Академія, яка відкине всілякі сторонні міркування, коли справа стосується наукової істини, зможе виконувати повною мірою і з більшою дієвою силою чи то національні, чи то державно-економічні завдання [12, с. 153]. Отже, рішуче заперечення політизації науки – ще одне непорушне кредо, проголошуване засновниками Академії.

Минуло понад 100 років із дня ухвалення першого статуту УАН, проте закладені в ньому основоположні принципи функціонування академічної науки в своїй основі й мають залишатися дієздатними. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (листопад 2015 р.) чітко визначає (ст. 17), що Національна академія наук України є вищою науковою самоврядною організацією України, заснованою на державній власності і є **державною організацією** (виокремлення наше. – Т. Г.), створеною як неприбуткова

державна бюджетна установа. Державне управління науковою та науково-технічною діяльністю Національної академії наук України здійснюється згідно із законодавством, не порушуючи її самоврядності та свободи наукової творчості [8].

Порівняно зі статутом 1918 р., затверджений урядом УСРР в червні 1921 р. новий статут Академії містив у собі певні суперечності. Саме з таких позицій оцінив його М. Василенко, висловивши, однак, своє ставлення до нього як до статуту, за яким «можна працювати». При цьому виділив два «неприємні пункти»: присутність представників уряду в Раді Академії і затвердження академіків і Президії комісаром освіти [10, с. 308]. Ці «пункти», на його думку, були нічим іншим, як політичним контролем над Академією з боку влади. До того ж контролем не завжди компетентним, отже, й принизливим для визнаних у науковому середовищі вчених.

Названі «неприємні пункти», вочевидь, обмежували самоврядність установи, передусім в організаційних питаннях. Підпорядкування Всеукраїнської академії наук (нова назва Академії, запроваджена тоді ж урядом) Народному комісаріату освіти УСРР колектив науковців сприйняв неоднозначно, передусім як пониження її статусу. Адже за статутом 1918 р. Українська академія наук як найвища наукова державна установа України перебувала «в безпосередньому віданню верховної влади». Безумовно, на звуження академічної автономії було спрямоване й урядове рішення про фактичну підміну Спільного зібрання Академії «загальнокеруючим органом» – Радою Академії, до складу якої, крім усіх дійсних членів ВУАН, мали входити й представники Наркомосу.

Політико-ідеологічної корекції мала зазнати й структура відділів ВУАН, що чітко простежується в урядових ініціативах. Зокрема, з мотивів «політико-ідеологічної доцільності» передбачалося реорганізувати історично-філологічний і соціально-економічний відділи. Планувалося їх об'єднання в один, соціально-історичний (соціально-економічний) відділ. Концептуально корективи, які вносилися державно-партійними органами в структуру і зміст діяльності ВУАН, спрямовувалися, за офіційним твердженням, на «реальне зближення академічної установи з робітничо-селянськими масами», хоча ущемлення саме відділів соціогуманітарного спрямування навряд чи могло цьому сприяти.

Проте фактичної втрати Академією автономії, гарантованої статутом 1918 р., з ухваленням (значною мірою формальним, як покажуть подальші

події) статуту 1921 р., не відбулося. Зокрема, мало місце звуження, але не позбавлення, як уважають деякі автори, права самостійно вносити зміни до статуту. До того ж є підстави стверджувати, що низка урядових коректив до статуту ВУАН виявилася «не затребуваною» академічним колективом. Зокрема, уже через два місяці після його затвердження Спільне зібрання УАН (зазначимо, що до початку 1928 р. в протоколах та інших документах Академії зберігалася назва «Спільне зібрання» замість запровадженої в новому Статуті «Ради ВУАН» – *Т. Г.*), «...заслухавши надісланій від Голови РНК УСРР Х. Раковського новий статут УАН», ухвалило: «Через відсутність у новому статуті подробиць внутрішнього життя УАН постановлено тимчасово користуватися всіма правилами давнішого статуту (тобто статуту 1918 р., – *Т. Г.*) і постановами Спільного зібрання, якщо вони не суперечать новому статуту» [14, с. 473]. Фактично це «тимчасово» тривало до травня 1928 р., коли Колегія НКО УСРР ухвалила резолюцію, згідно з якою вводився в дію статут ВУАН від 14 червня 1921 р.

Показовим є й такий факт. Спільне зібрання ВУАН (лютий 1925 р.), обговорюючи проект запропонованого Укрголовнаукою – головним управлінням науковими установами при НКО УСРР – нового статуту Академії, зокрема, в питанні згадуваної раніше реорганізації відділів, під час голосування дійшло таких результатів: дев'ять академіків висловилися за те, щоб загальна структура Історично-філологічного та Соціально-економічного відділів залишилася незмінною (тобто за форматом статуту 1918 р. – *Т. Г.*); двоє виступили за реорганізаційні зміни; семеро утрималися від голосування [3, с. 113–114]. Як бачимо, йдеться навіть не про право внесення змін до статуту, а про фактичне заперечення Спільним зібранням урядового статуту і повернення до старого. Проте до жодних прямих «організаційних висновків» з приводу такого «самоуправства» влада не вдалася. Тож не обґрунтоване достатньою мірою твердження, що невизнання Спільним зібранням статуту 1921 р. уряд сприйняв як опір його заходам у будівництві радянської науки, а відтак «відразу ж» ухвалив постанову про скорочення штатів Академії [11, с. 10], навряд чи можна вважати правомірним. Принаймні комісія Наркомату Робітничо-селянської інспекції УСРР – головного республіканського контролювального органу – у своїх висновках констатувала, що «як продукт української революції, ВУАН <...> у межах своїх можливостей, безперечно, стає у

своїй науковій праці на шлях до активної участі в радянському будівництві України» [1, с. 121]. Не менш показовим вважаємо й такий факт. Заступник Голови Укрголовнауки М. Яворський зазначав, що «...статут цей (йдеться про статут 1921 р. – Т. Г.) в життя не ввійшов, і Академія продовжувала своє життя згідно зі старою традицією, з якої вона виросла...», проте «робота Академії, хоч її фактична форма протилежна офіційному статуту, успішно розвивалася, стихійно постала на шлях зв'язку з сучасністю» [16, с. 127]. Наведені приклади свідчать принаймні про те, що радянізація в зазначений період ще не набула жорсткого імперативу. Заявлена в статуті УАН 1918 р. самоврядність ще не була зведена до формальної декларації.

Зауважимо й таке. В офіційній історії АН УРСР, писаний пізніше, її заснування віднесене до 1919 р., тобто до часу повторного встановлення радянської влади в Україні. Тоді як згадуваний уже державний функціонер М. Яворський у доповіді на пленумі Укрголовнауки (1925 р.) в історичній довідці про Академію однозначно заявляв, що заснована вона була «... в 1918 р. при Гетьманщині, і розвиток її відбувався в характерних для української революції умовах постійної зміни політичного стану. Вже в 1921 р. радянська влада, Раднарком України поставили питання про організацію праці Академії згідно з принципами радянського будівництва» [16, с. 127]. Як зазначено вище, на реалізацію завдання – від «постановки питання» до «класичної» радянізації – знадобилися роки.

Щодо дати заснування УАН, зазначимо й таке. 14 листопада 1928 р. нарада Президії ВУАН спільно з представниками відділів Академії ухвалили постанову про створення Ювілейної комісії з нагоди 10-річчя діяльності Всеукраїнської академії наук. Це була чи не остання за радянської доби згадка на такому рівні про справжню дату заснування Академії. Офіційно визнаною вона стала вже в роки державної незалежності України.

З середини 1920-х рр. чітко простежується активізація діяльності партійно-державних органів, спрямована на ідеологізацію академічної науки, передусім – на посилення компартійної «присутності» в структурних органах Академії. Почасти це відбувалося не без підтримки самої академічної спільноти. Показовий приклад – доповідна записка позаштатного співробітника Фольклорно-етнографічної комісії ВУАН проф. П. Клепатського до Київського окружного партійного комітету (грудень 1925 р.), в якій автор наполегливо переконував у потребі встановити міцний організаційний зв'язок Академії з компар-

тією. Для зміцнення такого зв'язку він пропонував «...прищепити комуністичну бацилу й самому тулубові Академії, завівши там на кожному Відділі свої секції» і викладав власну програму «щеплення» [7, с. 159]. Цікаво, що перша реакція заступника наркома освіти УСРР Я. Ряппа, який ознайомився з пропозиціями проф. Клепатського, була досить скептичною, але вже невдовзі в таємній доповідній записці на ім'я секретаря ЦК КП(б)У В. Затонського Ряппа цілком у дусі такого «щеплення» накреслив програму дій, які мали призвести до посилення партійного впливу на Академію. Серед запропонованих заходів було обов'язкове внесення членів КП(б)У до складу співробітників усіх відділів Академії, долучення до числа академічних установ Інституту марксизму та низки науково-дослідних кафедр тощо. Особливий наголос у доповідній записці було зроблено на потребі призначення (саме призначення, а не обрання, як то передбачалося чинним статутом – Т. Г.) комуніста віцепрезидентом Академії. Причому повноваження такого віцепрезидента-комуніста, призначеного Наркоматом освіти, мали бути суттєво розширеними. Як заступник президента, він мав займатися не тільки адміністративно-організаційними, а й усіма справами Академії, а також стримувати вплив «буржуазних» академіків, насамперед Неодмінного секретаря ВУАН А. Кримського [6, с. 162, 163].

Пропозиції Я. Ряппа, звичайно, не мали директивного значення, проте з часом набули фактично програмного характеру у площині відносин між партійно-радянськими органами та ВУАН. Визначальними в цьому плані стали 1927–1928 рр. Зокрема, у травні 1927 р. при Академії було створено науково-дослідну кафедру марксизму-ленізму з правами юридичної особи. У такий спосіб реалізовувалася пропозиція – «влити» в академічний колектив комуністів, які мали нейтралізувати «негативні впливи» на академічний колектив «антирадянських елементів».

Партійні органи пильно відстежували стан справ в Академії наук, аналізуючи ідеологічні уподобання та політичну активність окремих академіків і визначаючи, зокрема, ступінь лояльності до влади в середовищі того чи іншого структурного підрозділу ВУАН. Наприклад, в огляді Інформаційно-статистичного відділу ЦК КП(б)У (січень 1926 р.) зазначалося, що в Історично-філологічному відділі, де «перше місце посідає М. Грушевський, <...> починає оформлюватися антимарксистська ідеологія в історії, подібно до того, як навколо Єфремова – у літературі». При-

родничо-математичний відділ розглядався як такий, що має інше забарвлення: «стоїть осторонь від культурницької діяльності», оскільки за своїм складом, за незначними винятками, «не український». Натомість Соціально-економічний відділ був визначений як «цілком не наш» [9, с. 204, 205]. Зрозуміло, що на основі такого роду «політичних та ідеологічних характеристик» формувалися напрями подальших дій щодо радянзації Академії.

Протистояння між ВУАН і партійно-державними органами дедалі більше загострювалося через неузгодженість щодо пропонованих урядом змін у статуті. Йдеться про принципово важливі положення, вочевидь спрямовані на обмеження самоврядних прав Академії. В урядовому проекті, надісланому до Академії на початку травня 1927 р., зокрема, пропонувалося скасувати таємне голосування під час виборів у дійсні члени та членкореспонденти ВУАН (з посиланням на «звичайну практику радянських установ»); реформувати структуру Академії, створивши два відділи замість трьох шляхом ліквідації Історично-філологічного відділу як «носія антимарксистської ідеології»; передати Раднаркому УСРР право давати дозвіл на друкування наукових праць тощо [11, с. 14].

Спільне зібрання ВУАН не погодилося з такими пропозиціями і надіслало до Укрголовнауки документ під назвою «Проект статуту для Української академії наук в тій редакції, що її Академія наук всіма голосами (проти одного) визнала за таку, яка забезпечує нормальне наукове академічне життя», в якому пропонувалося зберегти основоположні принципи, що забезпечували самоврядність академічного життя. Услід за цим було надіслано доповідну записку вже безпосередньо до Раднаркому УСРР, в якій аргументовано доводилося, що поділ Академії на два відділи замість трьох неприйнятний із практичного погляду. Нарешті, наприкінці червня того ж року Спільне зібрання ВУАН в категоричній формі висловило незгоду з рішенням Укрголовнауки щодо злиття соціально-економічного та історично-філологічного відділів Академії в один відділ, оскільки це «...одіб'ється якнайгірше і якнайшкідливіше на науковій праці Академії наук [4].

Це були чи не останні виступи опозиційного характеру академічної спільноти проти волюнтаристського втручання партійно-державних органів у визначені статутом самоврядні права Академії. 31 грудня 1927 р. з'явилася директива Політбюро ЦК КП(б)У Народному комісару освіти УСРР М. Скрипнику, якою схвалювалися його пропозиції щодо того, щоб НКО «повністю використовував надані йому статутом ВУАН права, які до

цього часу НКО протягом п'яти років не використовувалися». А саме: затвердження складу академіків, «з незатвердженням усіх вочевидь ворожих нам елементів»; затвердження правил та інструкцій роботи ВУАН, її Президії і всіх установ; заміна таємного голосування відкритим. Також зазначалося, що з 1 січня 1928 р. основним керівним органом ВУАН Наркомос вважатиме тільки передбачену статутом Раду ВУАН у складі затверджених НКО дійсних членів Академії і представників Наркомату освіти, тоді як Спільне зібрання академіків ВУАН надалі не може виступати у статусі законної інстанції Академії наук [5, с. 335, 336].

У лютому 1928 р. Комісія НКО УСРР, обстеживши роботу ВУАН, заявила, що «... керівна верхівка Академії ухилялася від того, щоби керуватися статутом Академії, встановленим радвладою, і працювала весь час на підставі гетьманського статуту, і тому ті порушення (у баченні Комісії вони перераховані в тексті підготовленого нею документа – *Т. Г.*) виходять за межі формальних, переходячи до політичних». Основне ж, на чому наголошувалося – «єдиним законночинним» є статут, затверджений РНК УСРР 14 червня 1921 р. [2, с. 412, 413]. У березні висновки Комісії затвердила Президія Укрголовнауки, формально давши старт партійно-урядовим «реформам» організації академічної науки в УСРР, тобто радянзації з партійно-ідеологічним спрямуванням і політично-репресивними імперативами.

Висновки. Узагальнюючи суть процесів, пов'язаних із діяльністю ВУАН у межах зазначеного періоду, маємо підстави стверджувати, що однозначної оцінки стосовно поняття «радянзація» в контексті історії Академії наук бути не може. Упродовж певного часу, особливо від середини 1920-х років, радянською владою було зроблено немало для підтримки академічної науки. З року в рік збільшувалося її фінансування, зміцнювалася коштом держави її матеріальна база. За десять років кількість дійсних членів Академії наук зростає з 12-ти у 1918 р. до 74-х на початку 1928 р. До того ж, як видно із тексту пропонованого дослідження, всупереч намаганням влади взяти Академію під політичний контроль, академічний колектив переважно продовжував керуватися положеннями статуту 1918 р., в якому були застережені права самоврядності. Водночас протягом усього зазначеного періоду ідеологічний тиск на Академію з боку партійно-державних структур ішов по висхідній, набуваючи все більше політично-репресивного характеру. Таким був інший бік радянзації головної наукової установи УСРР, який зрештою набув повного домінування.

Список літератури:

1. Висновки обслідування ВУАН комісією Наркомату Робітничо-Селянської інспекції УСРР. 26 березня 1925 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Документи і матеріали*. Київ : НБУВ, 1998. С. 121–125.
2. Висновки і пропозиції комісії НКО УСРР по обслідуванню Всеукраїнської академії наук. 15 лютого 1928 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 411–430.
3. Витяг з протоколу Спільного зібрання ВУАН про внесення змін у структуру I й III відділів. 9 лютого 1925 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 113–114.
4. Витяг з протоколу Спільного зібрання Всеукраїнської академії наук про незгоду з рішенням Укрголовнауки щодо злиття соціально-економічного та історично-філологічного відділів Академії. 27 червня 1927 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 297.
5. Директива Політбюро ЦК КП(б)У Народному комісару освіти УСРР М. О. Скрипнику про заходи щодо ВУАН. 31 грудня 1927 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 335–336.
6. Доповідна записка заступника наркома освіти Я.П. Ряппа секретареві ЦК КП(б)У В.П. Затонському про реорганізацію Української академії наук. 1925 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 161–163.
7. Доповідна записка проф. П.Г. Клепатського до секретаріату Київського округового партійного комітету щодо реорганізації ВУАН. 5 грудня 1925 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 158–160.
8. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». 26 листопада 2015 р. *Голос України*. 15 січня 2016 р.
9. З огляду Інформаційно-статистичного відділу ЦК КП(б)У про проведену роботу щодо українізації за період від VIII Всеукраїнської партійної конференції до IX з'їзду КП(б)У. Січень 1926 р. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 204–205.
10. Із щоденників М.П. Василенка. Василенко Микола Прокопович. Вибрані твори / упор.: І.Б. Усенко (кер. колективу), Т.І. Бондарчук та ін. Київ : ТОВ «Вид-во «Юридична думка»; Вид. дім «Академперіодика», 2008. Т. 3. 720 с.
11. Кучмаренко В.А. Передмова. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 8–24.
12. Пояснювальна записка Міністерства народної освіти та мистецтв Раді міністрів Української держави до законопроекту про заснування Української академії наук у Києві. 12 жовтня 1918 р. *Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали*. Київ : Наук. думка, 1993. С. 148–161.
13. Промова п. Міністра Народної Освіти і Мистецтв Н.П. Василенка, при відкритті діяльності Комісії 9-го липня 1918 р. *Збірник праць комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві*. Київ : Друк. Укр. наук. т-ва, 1919. IV, 88, XXXIV с.
14. Протокол № 110 Спільного зібрання УАН від 8 серпня 1921 р. *Історія Академії наук України. 1918–1923*. С. 473–474.
15. Статут Української академії наук у Києві. 26 листопада 1918 р. *Історія Академії наук України. 1918–1923*. С. 167–184.
16. Стенограма доповіді заступника голови Укрголовнауки М.І. Яворського та неодмінного секретаря ВУАН акад. А.Ю. Кримського про статут Академії на другій сесії пленуму Укрголовнауки. *Історія Національної академії наук України. 1924–1928*. С. 127–129.

Horban T.Yu. ALL-UKRAINIAN ACADEMY OF SCIENCES UNDER CONDITIONS OF SOVIETIZATION (FROM 1921 TO 1928)

The article considers the process of Sovietization of Ukrainian academic science within the defined chronological frameworks. It provides insight into the essence, components, forms of implementation and consequences of Sovietization of the All-Ukrainian Academy of Sciences that appeared during the researched period. It analyzes the relationship between the concepts of “Sovietization” and “nationalization” in relation to the All-Ukrainian Academy of Sciences, the relationship between the state status of the Academy and self-government as a fundamental principle of academic activity. Significant attention is paid to the consideration of the charter of the All-Ukrainian Academy of Sciences (1921), peculiarities of its application in intra-academic life, preservation of autonomous principles in activities of the Academy during the specified period. The processes of confrontation between the All-Ukrainian Academy of Sciences and party-state bodies, the intensification of the latter’s interference in the activities of academic structures and strengthening of ideologization of academic science are traced back. The research topic is disclosed based on the involvement of a number of representative and primarily documentary sources. In carrying out the study, first of all, such fundamental principle of historical development of knowledge as impartiality in the analysis of events, processes and phenomena is applied. The following generalized conclusions have been formulated: the process of Sovietization of Ukrainian academic science in the literature of the post-Soviet period is mostly interpreted in a one-sided and selective way, while unbiased assessment should be ambivalent; within the specified chronological period, the government’s attempt to politicize the activities of the All-Ukrainian Academy of Sciences did not yield any desired results; the principle of self-government in many matters related to the organization of intra-academic life remained effective until 1928; with certain positive moments resulting primarily from the process of Ukrainization, the support of academic science by the government, at the end of this period, the reverse side of Sovietization becomes a quite obvious transition from ideological pressure to political repressive methods of managing academic science.

Key words: *Academy, nationalization, politicization, Sovietization, self-government, regulations.*